

Барятинский, С.

Посадит германцев.

XIX в. к.

06 10 112 4

З ОСТАТНІХ ДЕСЯТИЛІТЬ XIX. ВІКУ.

Написав

Олександр Барвіньский.

ЛЬВІВ.

Накладом Редакції „Руслана“.

З друкарні В. А. Шийковского.

1906.

+

Львівська Філія
Історич. арх. 1910

891.79.092 (франко) (049)

Львівська філія
бібліотеки АН-УРСР

773 сф

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 2067

Ф / IX / 1906
Б-246

Audiatur et altera pars.

I.

В Літерат. Наук. Вістнику за рік 1901 том XV. стор. 1—19 помістив др. Іван Франко нариси, які, як сам каже, були те-мою трьох відчитів виголошених в марці 1901 р. в Перемишлі. Автор напечатав сі відчити з невеличкими змінами та поправками, бо сам признає, що „пишучи про такі недавні часи, без жерел, більш по споминам“, „міг нароби-ти багато помилок“ і заявляє, що буде „вдяч-ний усякому, хто зверне на них увагу“, поза-як бажав би переробити ті нариси і з відпо-відним науковим апаратом видати їх окремою книжечкою.

Коли появили ся сі нариси тай описля, не було у мене задля інших робіт свободної хвилі, щоби звернути увагу на деякі подроби-ці а також на висловлені там замітки і по-гляди; тим то, хоч пізно, а всеж таки бажаю дещо пояснити з тих часів, котрих я був та-кож не лише сьвідком, але й живим учасни-ком. А почуваю ся до того обовязку тим біль-ше, що там між иншими також змаганя і ді-яльність мого брата, пок. Володимира, пред-

ставлено не зовсім вірно і предметово. Позаяк він сам на се відповісти не може, бажаю єго виручити а вважаю себе до того тим більше покликаним, що мало коли у братів навіть рідних буває така однодушність і одностайність, як була у нас обох.

Передовсім треба зазначити, що бажаючи вірно оцінити якусь добу чи то в народнім житю, чи в письменстві, чи в політичнім або суспільнім житю, треба перенести ся духом в сю добу, щоби зрозуміти всі ті почування, всі ті понуки, які кермували діями сеї доби, котрої образ бажаємо відтворити.

В кожній добі діячі тогочасні вкладають менший або більший капітал праці, з меншими або більшими своєсібностями, відповідно тогочасним обставинам і відносинам, кладуть свої цеголки, на котрих грядучі покоління здвигаютъ дальшу частину будівлі. Всі ті обставини, всі трудности і перепони повинен критик оцінити і зважити відповідно до того часу, в яким все те діяло ся. Колиб ми н. пр. хотіли нинішнім мірилом міряти твори Маркіяна Шашкевича, то певно не таке визначне далиб єму місце в письменстві, як коли оцінимо всі обставини, серед яких він виступив, і своїми творами зробив такий великий і важний перелом. Отже критик повинен перенести ся духом в сю добу, про котру пише, щоби міг зрозуміти всі відносини і обставини сеї доби і відповідно їх оцінити, а не скрізь окуляри свого, нераз значно пізнішого часу. Тоді тіль-

ко буде суд, виданий на такій основі, предметовий і справедливий. О скільки др. Франко оцінив предметово, вірно і справедливо останнє двацятитітє XIX-го віку, бажаю виказати в сих замітках.

На вступі автор для зрозуміння подій в останнім 20-ти літтю XIX в. подає коротку характеристику того, що діялось в другій половині 70-их років після відомої заборони українського письменства указом з 1876 р. і зазначає, як »під впливом непереварених соціялістичних теорій одна часть найгорячішої і найздібнійшої молодіжи доходила до повної негациї всякої народности, до погляду, що в Єлізіюмі будущего, недалекого (як тоді вірили) соціялістичного раю потонуть всякі партикуляризми і що загалом розв'язанє економічних питань безмірно важнійше від усіх інших«.

Маркс і Чернишевский були для сеї молодіжи альфою і омегою, хоч, правду сказавши, велика часть теперішньої молодіжи академічної носить ся з Марксом, Енгельсом іти., і обертає безуспішно на се багато дорогого часу, бо вже задля слабого знання німецької мови не може як слід сих авторів розібрати. Як тоді українська молодіж разом із московскою ходила »в народ« проповідувати по фабриках »Хитру механіку« та ідеали соціальної справедливости — розуміє ся — московскою мовою, як каже др. Франко, так само і нині частина академічної молодіжи, набивши собі

голови тими соціалістичними теоріями, намагає ся їх конечно насадити на наш селянський ґрунт.

Відтак переходить автор до оцінки тодішнього становища і діяльності москвофілів і народовців, зазначає, що москвофіли раді були забороні українського слова указом з 1876 р., величаючи мудрість російського уряду та що москвофільські світочі як Наумович не мали иншого бажання, як видати для хлопів требник у кешівковім форматі.

Отут, як то кажуть, пересадив др. Франко і виявив недостачу предметовости; бо хоч би як не згоджувати ся з москвофілами, то таки не можна говорити, будьто би Наумович лише мав одно бажанє, виданє требника. Доволі перевернути видавану ним тоді Науку, а можна там найти чимало добрих статей і розвідок поучного, господарского і ин. змісту і треба признати, що в перших роках Наука була вельми розповсюджена і мала великий вплив серед нашого селянства.

Алеж так само осуджує автор і народовецький табор, що нібито не міг вийти з Кулішівського козаколюбства, що лише сьвяткував Шевченка (чи се має бути хибою?! — вжеж такі сьвяткування особливо в перших часах причиняли ся чимало до розбудження народної сьвідомости, до розповсюдження народної ідеї), видавали що року по кілька книжочок «Просьвіти», переважно(!) передруків та по кілька шкільних учебників, а Сло-

во о Полку і Studien auf dem Gebiete der ruthen. Sprache Огоновского були одинокими поважнішими книжками виданими протягом цілого ряду літ. Лихва руйнувала нарід, ліцитації сипались тисячами, банки розкидали свої навуківі сїти, недороди йшли одні за одними (очевидно й тому народовці були винні!!), нужда збільшувала ся страшенно. — Віддаленє інтелігенції від народу, єго життя й інтересу було повне. — Ані основ конституційного життя, ані азбуки економічної та соціальної науки ніхто не пробував вияснити народови.

Отак чорно зобразив др. Франко діяльність народовецького табору. Коли він в першій половині 80-их років в Kurjer-i Lwow-sk-im писав про діяльність літературну народовців 60-их років і там наробив чимало грубих похибок, то се можна було вчасти бодай оправдувати тим, що в 60-их роках не проживав він ще у Львові, не міг слїдити сеї діяльності, був ще учеником в Дрогобичі, отже писав опісля про 60-ті роки так собі навмання. Алеж пишучи про останнє двацятиліття ХІХ в. хочби, як сам признає ся, без жерел, більше по споминам, не повинен був наробити стілько промахів, не міг такого несправедливого хоч категоричного осуду видати про діяльність народовців тих часів. Нехай би лише побіжно переглянув видаване тоді «Письмо зъ Просвѣты, з 1877, і т. д.», а найшов би там чимало статей про практичні житєві по-

треби народу, господарського, економічного, правничого змісту; колиб переглянув хоч побіжно спис книжочок виданих „Просьвітою“, то впевнив би ся, що побіч нечисленних дуже передруків були поучні книжочки, як н. пр. Качали „Що нас губить“, А. Гладича, „Що таке провізорія“ ітд. А так само перевернувши побіжно Батьківщину видавану від 1879 р. і єї додатки п. з. Русский правотарь народний, переконав би ся, що там були поучні статі політичного, суспільного змісту, правничі: О опікунах і кураторах, Про новий податок ґрунтовий, О позичках, Про вивлащенє під зелізниці і ин. такі для селян потрібні відомости, а навіть про вибори до сойму і т. д. Чиж можна супроти того так на певняка говорити, що „ані основ конституційного життя, ані азбуки економічної і соціальної науки, ніхто не пробував вияснити народови?“

Щож такого подавали народови рускому др. Франко і єго радикальні товариші в половині 70-их і початку 80-их років? Не мали они нічого пильнішого, як писати в своїх радикальних виданнях н. пр. Громадский Друг, Молот, Дзвін і т. п. а також і в пізнійших, як Народ, Хлібороб, Громадский Голос і т. и. про jura stolae, про Лімановського і Ляссаля, брошури про Нову Віру, Про рай і заздрих богів, Про соціалістичних писателів XVIII віку іти. Мабуть з усього того ще менше навчив ся нарід тої аз-

буки економічної, соціальної науки та основ конституційного життя, як з того, що йому подавали у своїх виданнях народовці. А вже ж зовсім невірне твердження д-ра Франка про повне віддалення інтелігенції від народу, його життя й інтересів. Як раз з початком 80-их років почали народовці живу діяльність в ціли закладання читалень, при котрих звичайно засновувано задаткові каси і крамниці. „Просвіта“ висилала своїх відпоручників не лише в околиці Львова, в Жовківщину, Равщину, Сокальщину і т. д., але й в подальші сторони краю н. пр. і на Поділє, де знов філія тернопільська взяла ся до сеї задачі. Тоді то заходами тернопільських Русинів засновано цілу сіть читалень в Збаражчині, Скалатчині, Тернопільщині, quoniam magna pars fui, бо майже всюди бував я по селах і місточках не лише на закладах читалень, але з деякими членами тернопільської філії Лошневом, Левицким Петром, Рудницьким, Гецьовом, Мик. Січинським і ин., також з відчитами, які там устроювано. Вжеж о тім всім і >без жерел, більше по споминам< міг знати і тямити др. Франко, бож він сам був в 1885 році з вандрівкою академічною в Тернополі і на Поділю, бачив своїми очима вечерниці, які тоді устроєно в пам'ять Костомарова в Тернополі, відтак знов в Микулинцях (а властиво в Конопківці) і т. д. А міг тоді переконатися, що бувало там і чимало селян та міщан, отже якраз в тих часах по-слідувало зближене до народу, до його життя

й інтересів а не навпаки, як каже др. Франко. Тоді то також і з України прибули між іншими Арабажин (в тім часі великий національний ентузіаст) і т. п. Катерина Мельник (нині пані Антоновичева), пок. Доброграївна і т. п. і „благовірним народовцям“ не ставало зовсім волося на голові, бо се були троха відмінні типи, як сі «дами із стриженим волосем, свобідними манерами, що самі заходили до мешкань кавалерів, хвалили ся, що »ужасно люблять ходити по кабакам« — про яких згадує др. Франко, які появили ся в Галичині не з національного українського табору, а з того з московськими соціялістами зєдиненого космополітичного, з яким галицькі народовці не хотіли очевидно мати нічого спільного.

В своїх нарисах перемішав др. Франко справи зовсім ріжнородні, бо заговоривши про дами з стриженим волосем, що не дбали про просту опрятність, згадує тут про листи, про делегатів, від яких бідні Галичани не могли відпекатись і за п~~у~~тувались в грошевих обрахунках, задля чого нагромаджував ся запас недовіря, так що »одна група за другою розпльовувалась і розходилась ворогами: насамперед Куліш із Вахнянином і Партицьким, потім Куліш із Подолинським, вкінці Куліш із Барвінським« (себто пок. Володимиром).

Тим способом кидає др. Франко підзор на ріжних людей, між тими і на трьох покійників, котрі не можуть себе виправдати, а не

дає на се ніяких певних доказів. Чи ж не виходить се на *calumniare audacter*?! Не моя річ виступати в обороні і з виправдуванєм тих, що живі ще і самі за себе можуть промовити, або тих покійників, що мають ще між живими братів і близьких другів, котрі могли би справу пояснити.

Я почуваю ся до обов'язку прилюдно заявити в обороні пам'яті мого брата Володимира, що весь сей підзор кинений на него, не має ані крихти узаasadнення. Небавом приготую до печати мою переписку з Кулішем (єго численні листи, які не попали ся в антикварську торгівлю (!), як се стало ся з листами єго до пок. Володимира*) писаними а в тих моїх листах є згадки і про грошові справи. Пок. Володимир мав лише о стілько діла з грішми Куліша, що переводив у Будвайсера печатанє Псалтира Павла Ратая і мав оплатити присланими на се грішми наклад, а відтак вислати Кулішеви рахунки з сих видатків. В листах до мене писаних, які небавом оповіщу, домагає ся Куліш присилки сих рахунків. Я в листах до Володимира переказував єму про се, а він заручав мені, що рахунки вислав. Куліш знов запевняв, що сих листів не дістав, але сам Куліш потверджує, що деякі мої листи з

*) Др. Франко доси не зволив пояснити, в якій то антикварній добув він ті листи, оповіщені в «Кіевській Старині».

Тернополя до него висилані, пропадали, а тим частійше пропадали листи висилані зі Львова. Отже і між тими пропавшими був і лист з рахунками, які вислав Володимир. Се одначе річ певна, що брат мій наклад у Будвайсера оплатив і Куліш не мав з того найменшої неприємности ані втрати. А хто знав ближе пок. Володимира, єго жите присвячене надмірній праці, далеке від усяких забав і розривок, хто знає, що він безкористно стільки часу жертвував редакції «Правди» від 1876 до 1882, що він покинув дуже добре становище в канцелярії адвоката д-ра Семільського, щоби уможливити введенє в жите «Діла», котрого редакцію перші три місяці провадив зовсім безкористно, а відтак за платою значно меншою, як мав в адвокатській канцелярії і тим способом жертвував усю свою будуччину народній праці (крім того їздив на відкриття читалень, збори філій «Просьвіти» і тп.), сей хиба не подумає, щоби він міг «запутуватись в грошових обрахунках», значить, що нібито марнував громадський гріш.

Отже не задлятого змінили ся відносини між пок. Володимиром а Кулішем (я н. пр. з Кулішем був до останку в дружній переписці і зносилах мимо єго Історіи Возсєдиненія і тп.), а задля того, що пок. Володимир виступив проти єго Мальованої Гайдамащини, обнявши в половині 1876 р. редакцію Правди, а відтак в Ділі про-

ти Крашанки і т. д., але всеж таки не можна говорити про відносини Володимира з Кулішом, щоб они «розпильовувались» (!) і розходились ворогами», ще й опісля Куліш переписував ся з Володимиром, бо Куліш була вельми благородна і культурна людина, а брат мій, хоч полемізував з ним, високо цінив і поважав его.

Др. Франко змалював рембрандівською методою народовський табір в другій половині 70-их років такими темними красками, щоби відтак в тим повнійшій і яснійшій осьвітленю зобразити ново-народжену в тих часах радикальну партію, сю „Молоду Україну“, як він її називає, і єї діяльність та заслуги а також появу М. Драгоманова в Австрії, котрий виринає, як з попелу фенікс, щоби спасти від повного заанащення австрійську Русь. В Галичині, як запевняє др. Франко, була тоді пора, коли бачилось, що „запанує тип „Рутенця“, себто Русина, що знеохочений сварами про народність, про Шевченка, про язик і про Драгоманівські ідеї, вмиває руки від усього, не хоче нічого знати поза чорножовтими стовпами, що відмежовують Галичину від Росії“.

Се правда, що давнійша політика Русинів-москвофілів взяла в лоб, правительство відвернуло ся від них після 1866 р., після відомого маніфесту Наумовича в „Слові“, що нібито ми не є Русинами а „адін“ народ з Москалями, а ще більш проявило ся після

процесу Ольги Грабар, Адольфа Добрянського, Наумовича, Маркова et cons., се було справді хаотичне десятиліття в історії нашого національного розвитку, однак і тут пересадив др. Франко, впевняючи, начеб то „може ніколи не було так грізно поставлене питання: чи жити, чи згинуть нашій нації? — як тоді“ — очевидно в тій цілі, щоби відтак доказати, що коли ми ще не згинули а досі живемо, то се єдино маємо завдячити ласці і спасенню радикальної партії.

II.

Як раз нездарність рутенської політики, веденої москвофільською „Русскою Радою“ і поразення її при виборах до державної ради (не до сойму, як хибно пише др. Франко) в 1879 р., що видали лише трьох руских послів (властиво 4-х: др. Кулачковський, др. Геровський, Ковальський і о. Озаркевич), була поною для Русинів-народовців, що доси були, так сказатиб, лише літературним сторонництвом, перейти до діяльної політики. В тій цілі бажали они зєдинити всіх Русинів, що вважали себе окремішньою, самостійною народністю, для політичної роботи і задля того заснували журнал „Діло“ в 1880 р.¹⁾ „Правда“, як небудь також обговорювала і політи-

¹⁾ Нічим певним не піддержав др. Франко свого твердження, мовби Вол. Навроцький не радив пускати ся на бистру воду політики,

чні справи, не могла сповнити сеї задачі яко місячник переважно науково-літературний, а засновини „Діла“, котрого видаванє поглотило майже всі сили робочі народовців, причинило ся до занепаду „Правди“, котра також стояла головно роботою Володимира Барвіньського.

Окрім того треба було числити ся з деякими пересудами і упередженнями навіть щирих народовців (як се н. пр. виходить з одного листу о. Ст. Качали оповіщеного мною недавно про повість Нечуя) і помалу вводити і заправляти їх до виробленої літературної мови українсько-рускої, як се н. пр. свого часу робив Б. А. Дідицький своєю метою в противнім напрямі, щоби при звичаїти Русинів галицьких до московщини. Отже лише в часті правда в тім, що каже др. Франко, що Вол. Барвіньський, „щоби приєднати до себе ті елементи, пішов на можливі концесії“, але не на всякі, як думає др. Франко. Не покинув він фонетику, хоч прийняв в »Ділі« етимольогію, ані не витягав і дальших консеквенцій таких, щоби можна говорити про відставку дану Українцям, як впеvняє др. Франко.

В додатку печатаю лист Вол. Барвіньського, писаний до Лукіянова в Ки-

бачучи небезпеку в малій осьвітї гал. рускої інтелїгенції. Він же сам був головним помічником „Діла“ (Подвійна крейдка і т. и.).

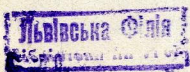
єві,¹⁾ який виразно пояснює причини введення етимольогії в «Ділі» і становище Вол. Барвіньського що до фонетики, так що не можна ніяк говорити, мовби Вол. Барвіньський покинув фонетику. Так само не можна говорити, щоби «Діло» мало бути органом *par excellence* галицьким, що в ній нічого не повинно було вибігати поза обрії звичайного галицько-рутенського думання бо переписка, яку ми в „Руслані“ недавно оповістили, між Вол. Барвіньським, взглядно редакцією «Діла» а Українцями, о скільки она збереглася, показує наглядно, що редакция Діла бажала обговорювати також справи цікаві для Українців, запрошувала їх до участі, і поміщувала радо надсилані Українцями статі, а навіть ширші розвідки н. пр. Уманця, Кониського і ин. Так само і Вол. Барвіньський зачіпав нераз живі питання, які доторкувалися України, досить між иншими нагадати широкую єго розвідку «Задачі української інтелігенції» яко відповідь на статю Костомарова у «Вѣстнику Европы», на що знов Костомарів дав пояснене в двох листах також недавно оповіщених в Руслані. Всеж усі ті прикладом наведені річи вказують, що Вол.

1) Недавно подали ми лист Лукіянова в справі «Діла» і штунди, писаний до Вол. Барвіньського. По смерті В. Барвіньського прислав Лукіянів лист Вол. Б-го, котрий був відповіддю на письмо Лукіянова. Подаємо єго в цілости. — Ред. Русл.

Барвіньський зовсім не клав записи, яка гамувалаб вибігане по за обрій звичайного галицько-рутенського думання.

Так само зовсім безосновне є твердження дра Франка про якийсь божий супокій супроти москвофільства, з яким нібито Вол. Барвіньський до процесу Ольги Грабар не допускав ніякої полеміки. Він іменно держався засади взагалі не полемічними але позитивними, реальними статтями доводити руску суспільність до національної свідомости і для того скільки змоги виминав полеміку з ким би то не було, отже не тільки з москвофілами, але й з радикалами різної масти. Так само і його статі „По процесі“ (на жаль не докінчені з причини, які я пояснив давнійше деінде) не мали полемічного характеру а були позитивними статтями політичними. Др. Франко отже не подав ніякого фактичного доказу, щоби Володимир Барвіньський, ставши редактором „Діла“, змінив свої основні засади, тимто зовсім голословним треба уважати докір зроблений д-ром Франком, начеб Вол. Барвіньський „з усього давного українофільства заховав одну тільки ідею відрубности Русинів а усі імпортовані з Росії чи з заходу ідеї мали в ній явного або тайного ворога“.

Доказом сего є між іншими також і та обставина, що Вол. Барвіньський вже й давнійше в „Правді“ від 1876—82 поборював ті з Ро-

сії чи з заходу імпортовані, непереверені соціалістичні теорії“ (як сам др. Франко висловив ся), якими також одна часть галицької молодіжи була тоді переняла ся, але поборював се з переконання, а не для якого небудь ворогованя.

Так само нап'ятував др. Франко і Зографу видавану Партицьким в початку, як цвіт рутеньства, хоч Партицький також держав ся спершу тої самої методи як і «Діло» і в тій цілі прийняв етимольогію, хоч сам був рішучим прихильником фонетики і належав до головних діячів, котрі від шкільних властей з кінцем 80-их і з початком 90-их років домагали ся введеня її в школі. Крім того бажав він приєднати для літературної роботи галицьких письменників, котрі якомсь в 70-их роках були замовкли, як Шараневич, Ільницький і ин. Теми як Марта Борецка, князь Данило, не можна зачисляти до мертвеччини, дарма що они відносять ся до княжої доби, бо они все можуть викликати одушевленє, впливати на виробленє характеру і національної свідомости, наколи лише письменники уміло оброблять такі теми. Хибаж др. Франко зачисляв би і Вадима Корн. Устияновича до мертвеччини або хиба не признав би великої вартости такій монографії як «Съверорусскія народоправства» Костомарова, хоч се також з сірої минувщини?! Др. Франко не піддержав певними доказами своїх голословних тверджень, мовби «з усіх творів дру-

кованих в Зорі віяло мертвечиною або ненавистю до всяких «ідей».

Невірною представляє др. Франко, мов би наслідком сего реакційного духа було між иншим бажане витворити висішу, делікатну, не-хлопську літературу, у галицьких Русинів і що ніби то заснована при «Ділі». «Бібліотека найзнаменитших повістей» та повісти Вол. Барвіньського (Скошений Цвіт, Безталанне Сватане (не як каже Франко Закохане), Сонні мари молодого питомця) мали таку ціль і нібито в тій реакційній роботі вела перед сім'я Барвіньських. Докір д-ра Франка збиває передовсім се, що сім'я Барвіньських подала між першими томами Тургенєва «Дим», опісля вийшли до Бібліотеки Гоголеві «Мертві душі» в перекладі М. Подолинського і т. и. а відтак почали ся печатати і оригінальні повісти українські (хоч не «хлопські») як Чорна Рада Куліша, історичні повісти Нечуя Левицького і т. и. Волод. Барвіньський бажав іменно втягнути в обсяг повісти нашої і жите духовенства і середньої інтелігенції (народний учитель, питомець ітд.), за прикладом Нечуєвої «Причепа», а що «Скошений Цвіт» не мусить бути так дуже «сфущерованою» повістю, як думає др. Франко, то доказом сего може послужити, що такий знавець письменства, як краківський проф. Станислав Тарновський подав її перекладом, з своїм вступним словом в місячнику «Przegląd Polski».

Реакційного, стухлого духа знаходить др. Франко в «Денниці» Верхратського, всюди мертвечину змісту і мови засьмічену церковщиною і московщиною, реакційного духа в поезіях Грабовича, Масляка, в оповіданнях Василовича і Костя Бобикевича, що тоді виступили в літературі. Брак горячого чуття, каже др. Франко, екзотичність тем, млявість і примітивність літературної техніки, а се тому, бо молодіж учила ся на словах любити Русь, але поза тою голословною любов'ю від таких проводирів як Барвіньський і Партицький не одержувала нічого сінько крім хиба ненависти до соціалізму і всяких інших ізмів. Брак духових змагань понихав молодіж до розпусти та гри в карти, а акад. товариство «Дружний Лихвар» перемінило ся якийсь час в формальний картяний клуб, де молодіж цілі ночі проводила за картами.

Отак виступивши на високий поступовий педесталь, кидає др. Франко як розлючений Зевес громи на реакційну засьмічену літературу тодішніх народовців і їх молодіжи, відказує їй всякого чуття і любови до Руси, котра була лише голословною, бо від таких проводирів, як Барвіньський і Партицький, на єго погляд, не могла одержати нічого сенько, окрім ненависти до соціалізму і всяких ізмів і задля того потопала в розпусті і картярстві!

Я вже зазначив се, що Вол. Барвіньський не одушевляв ся соціалізмом, ані іншими

ізмами, а так само і Партицкий, для того поборювали сі струї в нашій суспільности. Одначе рішучо заперечую тому, щоб оден і другий впоював у молодіж ненависть, до чогоб то не було. Барвіньский печатав Фавста Гетого в перекладі Франка, а Партицкий хиба не з ненависти дав Франкови при „Зорі“ ним так осуджуваній кусник хліба тоді, коли він був приневолений тиняти ся по польських редакциях, а ще й за Вол. Барвіньского прийнято Франка до сотрудицтва в „Ділі“, хоч Вол. Барвіньский говорив се явно, що на І. Белея можна в усім здати ся, а на Франка ні.

Що до літературної вартости творів Грабовича, Масляка, Василовича, Бобикевича і інших тогочасних письменників галицких можна бути ріжної думки, алеж ніяк не можна сказати, щоб тогочасна молодіж лише на словах учила ся любити Русь і линула лише до розпусти і картярства. А відказувати сій молодіжи любови до Руси має найменше права і підстави той, що в переднім слові до *Galicyjskich Obrazków* виразно голосить: *nie kocham Rusinów, nawet Rusi naszej nie kocham, której nie znam, dla której świetności żadnych nie widzę podwalin*, той, котрий *czuje się Rusinem* і працює для Rusi з *psiego obowiązku*. Волидимир Барвіньский виріс в иншій школі, де научили ся иншої любови, як думає др. Франко. В другій половині 60-их років відновила руска молодіж занепавшу Громаду у Львові (і Вол. Барвіньский жив і ділав посеред неї). На потреби

Громади, між іншими на засновану нею в 1867 р. Правду, складали члени Громади, переважно убогі академики, що жили з лекцій або диурни, по 2 зр. що місячно. Між ними був вельми убогий правник Песцьоровский, котрого цілоденним прожитком був т. зв. мелянж. Громадяни, побачивши его убожество, ухвалили звільнити его від вкладок. Однак він обидився тим і далі платив, хоч небагом задля лихого прокормлення розтирашався з сим світом. Отже не цілоденним висиджуванем по Монополях і Бульварах, а в тяжкій праці й опадности та саможертві на народні цілі заправляяла ся молодіж 60-их років до народного діла і від тих то, що в другій половині 70-их років вже займали деякі сгановища, могла опісля тодішня молодіж навчитися іншої любови, як та, з якої др. Франко висповідався в своїх *Galicyjskich Obrazkach*. А що й від таких проводирів, як Вол. Барвіньський, могла молодіж децю ідеального і хосенного одержати, засвідчив сам др. Франко в своїм творі „На смерть Володимира Барвіньського, дн. 22. січня (3 лютого) 1883“. Наводимо сей забутий вже всіма вірш вповні:

На смерть Володимира Барвіньського

дня 22. лютого (3. січня) 1883. ¹⁾

И зновъ одного намъ борця не стало,
Одного ратника за рідный людъ,

¹⁾ повинно бути 22. січня (3. лютого) 1883.

Велике серце¹⁾ битись перестало,
Рука трудяща опустила трудъ.

А рукъ такихъ, такъ мало въ насъ, охъ мало!
А кожду жде такъ много, много путъ!

Житъе, житъе, найкрасшій даре неба,
Якъ тяжко намъ съ тобовъ боротись треба!

И Онь боровсь; зарана въ Нѣмъ до-
[зрѣла

Велика мысль, сердечная любовь;
Весъ духъ Ёго она одна посѣла,

Всю жизнь Ёго сповнила вна собовъ.
Увесъ Онь все буеъ — часть святого

[дѣла,
Отдавсь ему истотою цѣловъ

И вмеръ, якъ живъ — а слуга любви
[святой,

Житъе свое давъ въ жертву пра-
[цѣ своѣй.

Въ слабому тѣлѣ духъ буеъ зъ стали кутый.
Духъ, що стежками простыми хо-

[дивъ,
Що мѣгъ зломатись, но не мѣгъ

[зогнутись;
И якъ блудивъ, то лишъ зъ любви

[блудивъ;
Дорогѣсказъ нашъ на розстайнѣй пути,

Що вильно хѣдъ нашъ правивъ и слѣдивъ,
Огненнымъ словомъ кликавъ насъ до труду

1) Розстрілене буквъ зазначивъ я сам.

Для поступу, для волѣ й щастя люду.
 Єго не стало! Вчора ще мѣжъ нами
 Стоявъ Онъ крѣпко, съ знамемемъ въ ру-
 [кахъ,
 Провадивъ насъ сердечними словами,
 Прогонювавъ и сумнѣвы и страхъ...
 А нинѣ Онъ лишивъ насъ сиротами
 На дальшій бій, въ жалобѣ и слезахъ,
 Въ важку для насъ, грѣзну, бурливу пору
 Упавъ въ борбѣ, но не пустивъ
 [прапору.
 Прощай, прощай, нашъ батьку, друже
 [брате,
 Товаришу по дѣлу и любовѣ!
 У цвѣтѣ лѣтѣ, мовъ дерево підтяте
 Ты впавъ въ тяжкѣй, нерѣвноій боротьбѣ
 Но дѣло, що Тобою розпочате, ¹⁾
 Не вмере съ Тобовъ — клинемося Тобѣ!
 Примѣръ Твоѣй и слова Твої грѣмкіи
 Намъ додадуть и силы и надѣѣ.

Иванъ Франко.

В поетичнім творі виявляє звичайно по-
 ет свої почування, а хоч они висловлені в по-
 етичній формі, всеж в них відсвічує ся жи-
 ттєва правда. Отже й наведений твір д-ра
 Франка треба вважати виразом, як не погля-
 дів і переконань сучасної суспільности, то бо-
 дай особистих почувань автора. Якжеж пого-

¹⁾ Се вже сам автор визначив товстими буквами.

дити сі почування і погляди д-ра Франка з 1883 року з єго власними поглядами висловленими в Л. Н. Вістнику з 1901 р. про Володимира Барвіньського? Може на се хто відповісти, що се що иншого поезия а що иншого наука чи там дневникарска розвідка. Се правда, але лише в части, бо й поезия не повинна бути брехнею а зеркалом дійсного життя, а тим більш у д-ра Франка, котрий себе вважає реалістичним письменником, хіба що він в 1883 р. писав сей вірш так, як ремісник робить що небудь на замовлене. Що др. Франко протягом двох десятків літ змінив свій погляд про Вол. Барвіньського, се поясняємо собі також відомою загальною обставиною, що він на ювілею п. Михайла Павлика звеличав свого друга колишнього і головного помічника в радикальних змаганнях горячою промовою, жертвував навіть на єго фонд 100 К а небавом опісля того знищив єго в Л. Н. Вістнику.

Огляд діяльности народовців закінчує др. Франко згадкою про приїзд Куліша з початком 80-их років до Львова і єго «місію заініціювання згоди Русинів із Поляками». Сю місію Куліша пояснив основно проф. Пулуй у вельми цікавій брошурі «Кілька епоминів про Куліша і його дружину Ганну Барвінок», що вийшла як додаток до розвідки «Нові і перемінні зьвізди» тогож автора у Відні 1905. (Про сю книжочку чогось то завзято мовчить критичний ареопаг у Л. Н.

Вістнику а звідам міг би багато інформацій зачерпнути др. Франко). Довідав ся би др. Франко звідам, що «ніякий круг однодумців» не вислав Куліша а передові Поляки з аристокрації звернули самі бачність на него, яко визначного представника українсько-руського народу і почали з ним переговори, з яких нічого не вийшло, але не тому, начеб Куліш зовсім не мав здібности педагога, як думає др. Франко, бо якраз мав він великий хист педагогічний, але він не був політиком та й відносин галицьких і австрійських добре не знав, дарма, що доволі часто бував у Австрії. От длятого й не зійшов ся в тих заходах Куліш з Вол. Барвіньським, а не з чисто особистих причин, як каже др. Франко. Вол. Барвіньський, хоч переписував ся з засновником Reform-и, а відтак власником Gaz. Nar. д-ром Червиньським і з кн. Романом Чарторийським, сподіваючись довести до якогось *modus vivendi* між Русинами а Поляками, оцінював реально польсько-руські взаємини, а хоч у своїй переписці проявляв багато політичної гнучкості, однак не поступав ся національними і політичними закладами, не зрікав ся їх зовсім. Повний текст листу Вол. Барвіньського до д-ра Червиньського, який я недавно оповістив у «Руслані» (др. Франко мав лише оповіщений Червиньським з пропусками сей лист), стає виразним доказом, що се письмо не було «забіганем у табір історичної Польщі», як

се др. Франко назвав за Драгомановим, а також з листів кн. Чарторийського, які є у мене (небавом їх оповіщу) виходить, що Вол. Барвіньський не був готов »робити значні соціяльні концесії«, як вшевняє др. Франко, покликуючись на мертвого уже свідка.

Але так переговори Куліша, як і переписка Вол. Барвіньського не мали нічого спільного з тим фактом, який д-рови Франкови представляє ся яко »один з найсумнійших фактів у історії нашого національного розвитку — т. зв. »новою ерою«. Др. Франко глядить на т. зв. нову еру скрізь окуляри Драгоманова, котрий писав свого часу дуже багато в »Народі« на сю тему, але так само не мав він доброго знання галицьких і австрійських відносин як Куліш, дарма, що також переїздив не раз через Галичину й Австрію. Вправді т. зв. нова ера не була ще вповні й основно пояснена, але доволі свого часу на сю тему було писано в »Правді«, а відтак і у »Руслані« і хто з незапомороченим умом, не з гори прийнятим пересудом а предметово схоче оцінювати сі справи, той певно не дійде до такого висліду як др. Франко, що вважає се найсумнійшим фактом у історії національного розвитку. Треба би в такім елучаю, згоджуючись з поглядом д-ра Франка, признати, що найсумнійшим фактом є, що в університеті львівськім утворено руску катедру історії і покликано на неї проф. Грушівського; що Наук. Товари-

ству Шевченка віддано печатанє всіх шкільних книжок; що признано єму »жебрачі субвенції« (як деінде висловив ся др. Франко з котрих і він нині і єго товариші черпають свій прожиток), що призволено на засновини товариства »Дністер«, двох руских гімназій, на заведенє фонетичної правописи в школах і урядах і т. д. і т. д. Сеж все ті придбаня тої »злощасної нової ери«, проти котрої і радикали накладали разом з москвофілами. Все те однак др. Франко умисно промовчує, а кидає лише звичайним загальником злосливим, на доказ котрого не навів нічого, ідучи за оклепансю фразою деяких наших політиків, котрі повтаряють, що все в горі наведене »нам належало ся«.

Не можу ще закінчити сих заміток, щоби не зробити деяких уваг до осуду виданого д-ром Франком про Куліша яко історика і критика. І тут він вже не яко Besser- але яко Allwissner кидає про Куліша загальну фразу, що »він умів дивити ся тільки скрізь окуляри односторонно дібраних і кепськo(!) перетравлених документів« а на иншій місці говорить про переняту Галичанами »польську романтику підмішану німецькою семtimentальністю і Кулішівським бомбастом«. Отже на се передовсім замітити треба, що історики пишуть про історичні події на основі таких документів, які они найдуть по архівах, а відома річ, що вишукуванє щораз нових документів зовсім не є справою покінченою,

учені й археографи добувають і видають нові находки і тим способом змінює ся під впливом їх освітлене історичних подій і історичних осіб. Тимто н. пр. зовсім инакше виглядала історія Богдана Хмельницького — Костомарова в I-ім виданю і другим (досить вказати на рецензію Шайнохи в *Szkicach historycznych*, а в значно иншій освітленю в III виданю. Певно, що в історичних творах Куліша проявляють ся односторонні погляди, недостача супокою, одначе заводові і компетентні знавці історіографії признають Кулішеви, що єго твори отверезили історіографію з сентиментального романтизму і що они містять в собі образи з широким виднокругом справді маколейвским. Досить між иншими вказати на Корзона, котрий хоч як остро витикає єму всякі похибки, про останні історичні твори Кулішеві висловлює ся, що они формою і методом нагадують *Les origines de la France contemporaine* Тена. А вжеж признаєть др. Франко, що й на полі літературної критики Куліш, хоч попадав инколи в односторонність, причинив ся також чимало до отверезеня літературних поглядів і засад. Єго стиль може служити взірцем, а на полі історичної повісти (Чорна Рада) доси ніхто не дорівнав єму, дарма, що й талановиті повістописателі брали ся у нас від появи Чорної Ради до історичних повістей, але протягом 60-ти років не видали нічого рівного Кулішовому твору. Тимто годилоб ся бути

обережнішим в киданю таких загальних не-
умотивованих фраз в розвідці, котра хоче бу-
ти науковим оглядом.

III.

Зобразивши чорними красками страшний
занепад письменства і політичного життя га-
лицьких народовців, розпанахавши авторитет
Куліша, міродатний для народовців 60-их і
70-их років, переходить др. Франко до оцінки
діяльності „молодої України“ і її провідника
М. Драгоманова. „Регенераційний процес на-
ції“, котра в 80-их роках почала ся двигати
з важкого духового і політичного пригноблення
до нормального життя, представляє др. Франко
се як виключну заслугу М. Драгоманова і
покликану ним до життя і діяльності „моло-
дої України“ — себ то радикальної партії.
Тимчасом навіть самим д-ром Франком
в сьім розділі третім наведені події суперечать
власним єго словам і поглядам. Він же сам
признає „Батьківщину“ засновану і видавану
в 1879 роком п. Ю. Романчуком „одним
із найцінніших здобутків нашого відродже-
ня“, що „принесли і не перестають і доси
приносити свої плоди“, що навіть Драгоманів
хвалив її. Так само згадує він, що в 1880 ро-
ці було В. Барвінським скликане пер-
ше все народне віче у Львові. От-
же отсі дві події (додатиб треба ще в 1880 р.
засновини „Діла“, а в 1885 засновини наро-

довського політичного товариства „Народна Рада“ з ширшою реальною програмою) вказують, що й народовці не дихали таким реакційним, тісним і стухлим духом, як представляє др. Франко, а як раз тепер добирали ся до живсі політичної роботи, до осьвідомлювання не лише інтелігенції, але й широких верств суспільности. (Про додатки видавані при „Батьківщині“, про закладини читалень згадував я вже попереду). Таким способом осьвідомлювання національно-політичного мали послужити народні віча, а перше таке віче відбуло ся з нагоди сотних роковин Йосифа II. 1880.

Отсе послужило др. Франкови приводом, щоби се віче нап'ятувати чисто рутенським, хоч він яко всезнавець повинен був звернути на се увагу, що пам'ять Йосифа II. на тім вічу сьвятковано задля того, що він зніс кріпацтво і тим положив почин до визволення селянства, а також чимало зробив і для культурного подвигнення Русинів в Галичині. Се віче оцінює др. Франко нинішньою мірою і в тім попадає в звичайну свою похибку, бо не годен перенести ся в дану хвилю і оцінити її відповідно сучасним обставинам. Єго невдоволяє ряд безконечно довгих рефератів виpracьованих самим В. Барвіньским, єго водяний і бомбастичний стиль, убожество змісту (хиба др. Франко бажає цілих розвідок для віча?) і неясність політичних думок. Але мимо такого осуду віча признає він, що замітне оно було значним

числом учасників селян, а се може послужити доказом, що й народовці зуміли зацікавити широкі верстви. Як небудь би хто думав про се віче, мусить признати, що оно було великим почином.

Признаю мимо всего сказаного також і М. Драгоманови великі заслуги що до відродин науки і письменства на Україні Руси і згоджуюся в тім з д-ром Франком, що »єго критичні статі, єго звістки подавані про наше письменство в заграничні літератури, єго чисто наукові історичні, історико-літературні й фолькльорні праці« звернули бачність також Галичан і привчили їх »читати, студіювати і засадили »за реальну працю«, що ті єго праці і до нині не стратили великої ваги. Згоджуюся і з тим поглядом, що названі в горі праці Драгоманова мали »для нас більше значіння від єго програмових та політичних праць«. Се правда, що Українці привикли були під ту пору »годувати ся широкими, »общелюдскими« фразами та загальниками нахапаними з російських журналів« одначе треба признати, що й Драгоманів особливо після переселеня з Росії не був зовсім свободний від тих »общелюдских« загальників голошених московськими лібералами й радикалами. Вельми уємною стороною єго таланту і діяльності був сей скептицизм, котрий др. Франко признає лише в малій одробині, були »єго статі і листи мов удари

батога», що часто трапляли невинуватих, бували несправедливі».

Перевнятий тим скептицизмом, незнаючи добре наших австрійських а також галицьких відносин, скоглядаючи на них скрізь окуляри російського радикала, намагався Драгоманів передовсім підорвати повагу авторитету і звернув свої змагання проти духовенства, проти т. зв. клерикалізму. В дусі єго змагань галицька «молода Україна» намагалася поставити замість дотеперішньої Нової Віри, скомпіліковану М. Павликом, проти священників появлялися острі статі у видаванім «молодою Україною» Громадскім Друзї, Дзвонї, Молотї і пізнійших Народї, Хліборобї, Громадскім Голосї, а автори сих статей задля хиб або провин одиниць підривали повагу всего духовенства, забуваючи про се, що в Галичинї инше духовенство, як в Росії, що тут духовенство є головною підоймою до двигнення нашого селянства і міщанства і взагалї народної роботи. Радикали в своїх виданнях не відбігли далеко від тих Українців тогочасних нагородованих широкими «общелюдскими» фразами, нахапаними з соціялістичних брошур і видань, бо бодай загал їх не мав основних студий, бо вже задля слабого знання німецької мови не міг багато скористати з тяжкоучених соціялістичних наукових видань.

Др. Франко перечить сему, пачеб Драгоманів був «пропагатором соціялізму серед

галицко рускої молодіжи“, що „такий погляд зовсім несправедливий“, алеж сам признає, що опинивши ся в Швайцарії „Драгоманів робить ся соціялістом-анархістом і силкує ся на тім соціялістичнім анархізмі покласти підвалини нового українського руху“. Отсе власне був „сей великий фермент, який Драгоманів вкинув у галицку суспільність“. — „Деякі молоді Галичани кинулись до праці“ (але се була головню соціялістична лектура і агітація ведена в тім напрямі) — они „з легкомисністю молодиків“ і „з запалом людей, що не мають нічого до страчення (отже політика розпуки) „кидають горячий визов у очі суспільности“ себ то починають видавати „Громадский Друг“ а за тим пішла ціла серія видавць в тім напрямі. Отсе був уємний вплив Драгоманова, бо через те змарнувало ся багато визначних молодих талантів (досить згадати про Остапа Терлецького) а многі знов, потонувши в „общелюдских“ загальвиках, порадикальствувавши замолоду, стали онісли зовсім байдужими і дбають лише о добру наживу (*nomina sunt odiosa*).

Вже на иншій місці виказав я невірність погляду дра Франка, начеб народовці порвали звязи з Україною („майже вповні зірвані В. Барвіньским, не піддержувані ні „Ділом“ ні „Зорею“). Я се виказав дійсними даними, перепискою, а крім того були й особисті зносини народовців з Україною. Пізнійшеж коли п. В. Левицкий Лукич) обняв редакцію „Зорі“;

стала она в дійсности органом України. Але й в тім часі, коли почало виходити „Діло“ були такі звязи, отже се не згідне з дійсним станом, начеб від молодіжи при Гром. Друзі і т. п. вийшов почин навязати зносини з Україною, бо такі зносини були і перед тим. Тимто і се невірне, начеб в заснованім тоді „Сьвітї“ „перший раз на ґрунті прогресивних ідей зустріли ся Галичани, російські Українці і українські емігранти. Було се зовсім випадково, що в „Сьвітї“ появили ся твори Кониського побіч творів Нечуя, Чайченка і т. п., се не можна назвати „першою пробою компромісу поступових і радикальних елементів усеї України-Руси“. Взагалі „ряд компромісових проб у найрізнійших напрямх, що заповняють собою весь час 1882—1890“ а також опісля не був щасливий і не довів до видимих вислідів.

ДОДАТОК.

**Лист Володимира Барвіньського до Лукіянова
в Києві.**

Львів 3. грудня 1882.

Високоповажний Пане!

Велике Спасибіг Вам за Ваше ласкаве
письмо та за Ваші щирі ради. Правду сказа-
ти нема у нас між Українцями а Галичанами
ніякої обміни гадок, а се виходить на Вашу
и нашу шкоду и на шкоду цілої справи на-
роднєї. Ви зробили перший пролом Вашим
ласкавим письмом, а дай Боже, щоб се не
був послідній. Жалую дуже, що мої праці не
дозволяють широко розписуватись, а тоб не
про одно требаб поговорити. По неволі мушу
писати коротко.

Перше всего що до правописі «Діла». Ви,
ВПане, хибно приписуєте сій правописі ту ва-
гу, яку хотів її надати покійний Максимович
и задля чого вона у Вас мабуть дуже непо-
пулярна. Се та сама история, що у нас з фо-
нетикою. Наші старовіри, стуманені людьми
лихої волі, думали и ще тепер підозрівають,
що фонетика має проложити дорогу до спо-
льонизованя Русинів. Против пересуду и не-
довірства годі боротись розумним словом. От
ми и в «Ділі» кинули на **б**к форму — пра-
вопись, почали «Діло» видавати т. зв. етимо-
логічною правописю, а по Вашому Максимовичівкою. А се не тому, щоб ся правопись

була лучша, але тому, щоб формою не зражувати нашої публіки старовірської, а вціпити у неї правдиві ідеали нарсдні. Скоро публіка побачить и віру йме, що ми хочемо справді добра Русі, а не тягнемо, як ім думалось, у Польщу, скоро народні ідеали стануть вповні ясними кождому читаючому Русинowi, — оттоді й буде пора зайнятись формою. На се покищо, ще не наспів час. Тож після сёго Виб повинні зрозуміти, для чого ми не можемо в »Ділі« писати якою небудь иншою правописю, чи се мало б бути кулішівка, чи романівка, як Ви бажаєте.

Після сёго мушу висказати мій великий жаль, як відносять ся Українці до »Діла«. Найбуде, що Українцям не подобається правопись »Діла«, я се признаю, що може не подобатись, тай може и язык »Діла« не у всім подобається, так як пр. и нам не подобається ся знов такий язык як часами пише Старицький або Куліш в своїй »Крашанці«, але я всеж таки скажу: 1) що для Вас се поки що єдиний орган на рідній мові, а 2) він жеж є образом (признаю що не повним) того всего, що діється у ріднісенькій Вам Країні, між Вашими ріднісенькими братами, у Вашім ріднісенькім народі.

Отже ж я собі так думаю: коли-б у Вас видавав ся який хоч малесенький журнал український на українській мові, то хочби Ви ёго печатали Бог зна якою правописю, то у нас, де ми маємо свої газети и журнали на нашій мові, все таки найшлося би хоч що найменше 100 підписчиків, дарма, що наша интелігенція бідна и малочисленна и нас всего народу тут не більше трех мільонів. Коли-б жеж, хорони Боже, Галичина була в такій недолі, як Україна, що нам не було-б віль-

но видавати періодичних видань на рідній мові як се у Вас діється, и коли-б тоді український журнал на українській мові мав приступ до нашого краю, то вірте міні, коли-б він був навіть по грязи зовсім неинтересний для нас, коли-б він писав виключно тільки про Ваші справи, він мимо того всего мав би у нас не сотки а тисячі підписників вже за для одної рідної мови.

Тим то й бере мене такий великий жаль, коли згадаю, що Українцям байдуже рідна мова. Їх вже разить правопис и на тім basta! А ось твори Основяненка и Шевченка та Котляревського, хоч були печатані свого часу вашою романівкою и російською правописю, хоч «Бурлачка» Нечуя печатана правописю для нас дивоглядною, ми радо читаємо и читали сі видання и їх певно багато виписувалиб сюди від Вас, коли-б не те, що з за кордону годі навіть и книжки на час діждатись.

Я тут не дивлюсь на відношенє Українців до «Діла» як редактор, але яко патріот и тому не можу утаїти мого жалю, що наша народність на Україні спить и то тяжко спить, так що интелігенція українська навіть не знає ваги своєї народности, ба й своєї рідної мови добре оцінити. На 15 мільонів не ма и 50 людей, щоб дорожили своєю рідною мовою, щоб інтересувались тим, що роблять їх рідні братя в Галичині и Буковині. Се дуже сумно, Ви, ВПане, предкладаєте, щоб «Діло» підняло питання штундизму и стало органом для штунди. Я признаюсь, що дуже симпатично відношусь до штунди. Але мимо того не можу згодитись на Вашу пропозицію. В «Ділі» писалось, а тепер ще більше буде писатись про штунду. Але штунда се ще далеко

не наша народня справа. Се тільки спосіб визволити народ снід гнету полівства, — а на сім не кінчить ся и не сміє кінчитись наша народня справа. Міні тут зовсім не ходить про материяльну сторону »Діла«, отже й мене не манить питанє, чи будуть, чи не будуть штундисти виписувати »Діло«. Ви надієтесь, що колиб навіть Ваше правительство заказало »Діло«, то штундисти будуть ёго виписувати. Марна надія. Те саме говорили нам Українці про »Правду«, що ми її силоміць держали через 14 літ. Показалось, що ні оден Українець не піддержав »Правди«, хоч вона печаталась фонетикою и містила в собі праці Нечуя, Куліша, Гетманця, Кон-ого и т. д. Те саме маєте тепер с »Свѣтом«. Коли Ви раді підняти штунду, так щож спиняє Вас виписувати з Галичини »Кулішеве »Святе письмо« именно ж для народу на український язик переложене? Ви так само могли-б печатати тут брошури для штундистів, коли сего треба. Але се не одно и те саме, що справа народня. Українська интелігенція повинна зрозуміти, що вона чоло українського або, як ми кажемо, руського народу, котрий по великоруськім народі після числа займає друге місце в цілій Славянщині? Такий народ повинен жити и працювати в користь свою, Славянщини и всеї людськості. До сього треба, щоб він почув себе народом, щоб порозумів свою силу и свою задачу. Хибаж се не сумно, що Ваш штундист пише якимсь полуманим, троха чи не полукацапським и полуцерковним язиком, а нехтує своєю рідну мову, найсолодшу з всеї Славянщини, найбогатшу по словам, найпоетичнійшу? Тож перше повинна пробуркатись українська интелігенція и стати твердо и с повною самовіжою на

національним ґрунті, вона повинна порозуміти свою народність яко самостійний організм національний, пізнати ёго силу и задачу, — стати українською и доперва тоді взяти ся за працю в народі. Інтелігенція єсть свічник, що повинен присвічувати поступови народа, и не копти́ти темною темрявою. Даруйте, ВПане, иза мою смілість, але я щиро висказав свої думки, а тільки щиростю можна дійти до пуття. Може я и в багато дечім помиляюсь, так будьте ласкаві мене поучити, я радо прийму всі уваги и ради.

Ожидajući ласкавої відповіді остаюсь

з глибоким поважанєм

Ваш

щироприхильний слуга

В. Барвінський

P. S. О статі про штундизм, як и про всякі дописи з України дуже прошу. Я прийму їх завсіди з великою вдякою.

Ще раз прошу даруйте ласкавий Пане, коли деяке моє слово видасть ся Вам за остре або не миле. Пишу в'д щирого серця, бо щиро бажаю, щоб добре стало нашому народови на світі, щоби він дійшов до своєї сили.

Тож простіть задля доброї волі.

120 1986 4
P/ 2067

Дарвинский, С.

осады германцев.

Т. 1. 1894.